

2022-12-14

Vienkartinių indų maistui ir gėrimams sunaudojimo mažinimo strategijos bei reglamentavimas Europos Sąjungos valstybėse narėse

Siekiant mažinti vienkartinių plastikinių gaminių naudojimą Europos Sąjungoje (ES), 2019 m. birželio 5 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/904 dėl tam tikrų plastikinių gaminių poveikio aplinkai mažinimo (toliau – Vienkartinio plastiko mažinimo direktyva)¹, kuri nustato konkrečias priemones, padėsiančias mažinti šių gaminių naudojimą.

Pagal Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvos 5 straipsnį valstybės narės buvo įpareigosios iki 2021 m. liepos 3 d. uždrausti pateikti rinkai tam tikrus vienkartinius plastikinius gaminius ir iš aerobiškai skaidaus plastiko pagamintus gaminius, kuriems galima rasti prieinamų ir įperkamu alternatyvų: vienkartinius plastikinius stalo įrankius (šakutes, peilius, šaukštus, lazdeles), lėkštes, šiaudelius, ausų krapštukus, gėrimų maišiklius, prie oro balionėlių tvirtinamas ir jiems laikyti skirtas lazdeles, maisto ir gėrimų tarą, pagamintą iš polistireninio putplasčio, ir gaminius iš aerobiškai skaidaus plastiko. Dauguma valstybių narių yra įvedusios šį draudimą, kitos vėluoja tai padaryti dėl numatyto pereinamojo laikotarpio išsiparduoti turimus gaminius ir kt. (žr. 1 lentelę).

Kalbant apie neuždraustus plastikinius gaminius, tarp kurių patenka ir plastikinės maisto pakuotės bei gėrimų indeliai, valstybės narės įpareigosios imtis būtinų priemonių, kad būtų sumažintas jų naudojimas. Pagal Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvos 4 straipsnį ne vėliau kaip 2026 m. turi būti pasiektas įvertinamas kiekybinis nurodytų plastikinių gaminių (detalus sąrašas pateiktas A dalyje) naudojimo sumažinimas valstybės narėje, palyginti su 2022 m.²

Valstybės narės plastikinių maisto pakuočių ir gėrimų indelių naudojimą gali mažinti šiais būdais: nustatyti nacionalinius mažinimo tikslus, prekybos vietose pateikti alternatyvių gaminių, užtikrinti, kad vienkartiniai plastikiniai gaminiai nebūtų teikiami nemokamai, ir kt.³

2022 m. rugsėjį paskelbtoje Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvos įgyvendinimo vertinimo ataskaitoje⁴ nurodoma, kad dauguma valstybių narių yra priėmusios būtiniausias reikalavimus, pavyzdžiui, iki 2021 liepos 3 d. įvedusios draudimą teikti rinkai tam tikrus plastikinius gaminius. Vengrijoje, Rumunijoje, Kroatijoje, Bulgarijoje ir Slovakijoje direktyva perkelta į nacionalinę teisę su minimaliu užmoju bei neatsižvelgta į kai kurias pagrindines priemones (pavyzdžiui, naudojimo mažinimą, išplėstinę gamintojo atsakomybę ar informuotumo didinimą).

Tačiau Prancūzija, Graikija, Liuksemburgas, Švedija, Kipras, Portugalija ir kai kurios kitos šalys jau ėmėsi plataus masto priemonių, kad spręstų su plastiko tarša susijusias problemas, kitos valstybės taip pat seka jų pavyzdžiu ir svarsto ar jau pradeda įgyvendinti įvairias iniciatyvas.

¹ 2019 m. birželio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/904 dėl tam tikrų plastikinių gaminių poveikio aplinkai mažinimo: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32019L0904>

² Ten pat.

³ Vienkartiniai plastikiniai gaminiai. Naujos ES taisyklės jūras teršiančių šiukšlių kiekiui mažinti: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/IP_18_3927

⁴ Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022):

<https://rethinkplasticalliance.eu/wp-content/uploads/2022/09/SUP-Implementation-Assessment-Report.pdf>

Išsami informacija apie kiekvienos valstybės pažangą įgyvendinant atskirus Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvos straipsnius pateikiama 1 lentelėje (anglų kalba). Šio darbo kontekste svarbus 4 straipsnio nuostatų įgyvendinimas dėl tam tikrų plastikinių gaminių, tarp jų – indų maistui ir gėrimams, sunaudojimo mažinimo (angl. Art. 4 Consumption Reduction).

1 lentelė. Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvos atskirų straipsnių įgyvendinimas (paskutinis atnaujinimas 2022 m. liepą)

Member State	Art. 4 Consumption Reduction	Art. 5 Bans	Art. 6-7 Design - Marking	Art. 8 Extended Producer Responsibility	Art. 9 Separate Collection	Art. 10 Awareness Raising	Overall National Ambition
Austria	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas
Belgium	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Bulgaria	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai
Croatia	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai
Cyprus	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas
Czech Republic	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Denmark	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas
Estonia	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Finland	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai
France	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas
Germany	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Greece	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas
Hungary	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai
Ireland	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Italy	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Latvia	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas
Lithuania	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Luxembourg	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas
Malta	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Netherlands	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Poland	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai
Portugal	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas
Romania	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai
Slovakia	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	tinkamas įgyvendinimas	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai	neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai
Slovenia	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas
Spain	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
Sweden	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	tinkamas įgyvendinimas	įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas	tinkamas įgyvendinimas

■ tinkamas įgyvendinimas
■ įgyvendinimas vyksta arba nebaigtas
■ neįgyvendinta arba įgyvendinta netinkamai

Šaltinis – Rethink Plastic alliance duomenys⁵

Kaip matyti iš 1 lentelėje pateiktos informacijos, Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvos 4 straipsnio nuostatas dėl nurodytų vienkartinį plastikinių gaminių, tarp jų ir maistui bei gėrimams, mažinimo anksčiau nei 2026 m., kai bus privaloma pasiekti kiekybinį jų sumažinimą, jau įgyvendina Austrija, Kipras, Prancūzija, Graikija, Latvija, Liuksemburgas, Portugalija, Ispanija ir Švedija.

⁵ Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022).

Įvairias priemones taip pat taiko Belgija, Danija, Estija, Vokietija, Airija, Italija, Malta, Rumunija, Slovakija, Slovėnija. Iki 2022 m. liepos procesai dėl šių gaminių sunaudojimo mažinimo nevyko / vyko netinkamai šiose valstybėse narėse – Bulgarijoje, Kroatijoje, Čekijoje, Suomijoje, Vengrijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose ir Lenkijoje.

Pažymėtina, kad valstybės narės gali laisvai pasirinkti priemones, kurių imsis, siekdamas sumažinti nurodytų vienkartinųjų plastikinių gamininių naudojimą, taip pat ir šių:

- papildomi draudimai nacionaliniu lygiu nedraudžiamiesiems plastikiniams gaminiams, tokiems kaip vienkartiniai plastikiniai indai maistui ir gėrimams, skirti išsinešti;

- nacionaliniai naudojimo mažinimo tikslai;

- priemonės, užtikrinančios daugkartinio naudojimo alternatyvas vienkartiniesiems plastikiniams puodeliams ir maisto indams pardavimo vietoje;

- ekonominės priemonės, pavyzdžiui, vienkartinės pakuotės mokesčiai, kurios užtikrintų, kad vartotojui pardavimo vietoje nebūtų nemokamai suteikiami vienkartiniai indai;

- rinkodaros apribojimai, užtikrinant, kad vienkartiniai plastikiniai puodeliai ir maisto indai būtų pakeisti tinkamomis alternatyvomis (daugkartinio naudojimo ar kurių sudėtyje nėra plastiko)⁶.

Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Komisija, siekdama efektyviai įgyvendinti Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvą, priėmė naujas taisykles, kuriose nurodoma, **kaip ES valstybės narės turi apskaičiuoti ir pranešti apie vienkartinųjų plastikinių indų maistui ir gėrimų puodelių sunaudojimo mažinimą** (kasmet bus teikiami duomenys apie rinkai pateiktus vienkartinius plastikinius gaminius ir priemones, kurių imtasi, siekiant sumažinti jų naudojimą). **Pirmasis ataskaitinis laikotarpis – 2022 m.**⁷ (pastaba: šiuo metu šalys skirtingai skaičiuoja šių gaminių sunaudojimą, todėl šiame darbe prie atskirų valstybių pateikiamus statistinius duomenis reikėtų vertinti kritiškai).

Toliau šiame darbe atskirai aptariama, kokių priemonių (**nacionalinės strategijos, vietos (savivaldos) lygmens iniciatyvos, finansiniai instrumentai, savanoriški susitarimai ir kt.**) ėmėsi ar planuoja imtis ES valstybės narės – Airija, Belgija, Danija, Estija, Ispanija, Italija, Kipras, Latvija, Lenkija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Suomija, Švedija ir Vokietija, siekdamas mažinti vienkartinųjų plastikinių indų maistui ir gėrimams naudojimą.

Airija

Airijoje kasmet sunaudojama apie 200 mln. vienkartinųjų kavos puodelių (palyginimui, Lietuvoje per metus sunaudojamų vienkartinųjų puodelių skaičius siekia apie 40 mln.⁸).

Siekiant palaiapsniui atsisakyti vienkartinųjų gaminių, tarp jų ir vienkartinųjų kavos puodelių, Airijos vyriausybė pritarė Žiedinės ekonomikos įstatymo projektui, pagal kurį vienkartiniai kavos puodeliai būtų apmokestinami 0,20 EUR mokesčiu, o kavinėse ir restoranuose – visiškai uždrausta juos naudoti sėdintiems klientams⁹.

Vienkartinųjų kavos puodelių mokestis (angl. *Latte Levy*) būtų taikomas karštųjų gėrimų pakuotėms. Planuojama, kad įstatymo pakeitimai bus priimti 2023 m. antroje pusėje.

Kitos vienkartinųjų plastikinių gaminių naudojimo mažinimo priemonės numatytos Nacionaliniame atliekų tvarkymo veiksmų plane, tarp jų:

⁶ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022):*

<https://rethinkplasticalliance.eu/wp-content/uploads/2022/09/SUP-Implementatation-Assessment-Report.pdf>

⁷ *Single-use plastics: new rules for reporting on the reduction of single-use plastic food containers adopted:*

https://environment.ec.europa.eu/news/single-use-plastics-new-rules-reporting-reduction-single-use-plastic-food-containers-adopted-2022-02-07_en

⁸ *Lietuvoje kasmet sunaudojama apie 40 mln. vienkartinųjų kavos puodelių: kaip išmokti gyventi be jų?*

<https://www.lrt.lt/naujienos/mokslas-ir-it/11/1243643/lietuvoje-kasmet-sunaudojama-apie-40-mln-vienkartinu-kavos-puodeliu-kaip-ismokti-gyventi-be-ju>

⁹ *Ireland seeks to eliminate disposable coffee cup use with €0.20 levy:*

<https://www.worldcoffeeportal.com/Latest/News/2022/April/Ireland-seeks-to-eliminate-disposable-coffee-cup-u>

- iki 2023 m. pabaigos numatytas įvesti mokestis vienkartinėms karštų gėrimų pakuotėms palaipsniui turėtų būti taikomas iš šaltų gėrimų pakuotėms;
- vienkartinių plastikinių puodelių atsisakymas: pradedant nuo bandomojo draudimo naudoti juos kavinėse, restoranuose, aukštojo mokslo įstaigose, transporto, komerciniuose centruose ir kt.;
- priemonės, skirtos uždrausti vietoje (kavinėse, restoranuose) naudoti vienkartines pakuotes ir mažinti nereikalingų plastikinių puodelių naudojimą, pavyzdžiui, didelio masto renginiuose¹⁰.

Belgija

Belgijoje per metus sunaudojama apie 1,5 mlrd. vienkartinių puodelių (2019 m. duomenys)¹¹. Pagal skelbiamą informaciją Belgija nuo 2022 m. yra uždraudusi naudoti visus vienkartinius plastikinius puodelius, išimtis – popieriniai puodeliai, kurie turi ploną vidinę plastiko plėvelę. Dėl Belgijos iniciatyvos turi būti vertinamos atsargiai, kadangi tokios alternatyvos pasirinkimas neužtikrina efektyvaus Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvos įgyvendinimo.

Pažymėtina, kad Belgijoje atskiri regionai įgyvendina nemažai iniciatyvų, siekdami mažinti vienkartinių gaminių naudojimą. Pavyzdžiui, Flandrijos regione 2019 m. vietos valdžios sprendimu buvo uždrausta tiekti gėrimus vienkartinuose puodeliuose (nepriklausomai nuo jų pagaminimo medžiagos), skardinėse ir PET buteliukuose darbo vietose (vietos valdžios institucijose) ir viešuose renginiuose. Šis draudimas panašiai taikomas ir ne savivaldybių renginiams, pavyzdžiui, mokyklų šventėms, vietos bendruomenių mugėms ir festivaliams, išskyrus atvejus, kai organizatoriai gali užtikrinti, kad bus atskirai surenkama ir perdirbama ne mažiau kaip 95 proc. (iki 2022 m. – 90 proc.) tokių gaminių / pakuočių.

Belgijos Flandrijos regionas taip pat parengė 2022–2024 m. savanorišką Žaliąjį susitarimą, kuriame dalyvaujančios įmonės įsipareigoja vykdyti bandomuosius projektus, galinčius išplėsti ir sumažinti metinį vienkartinių pakuočių kiekį bent 15 000 tonų arba 300 mln. vienetų¹².

Danija

Danai kasmet sunaudoja apie 300 mln. vienkartinių plastikinių puodelių ir 150 mln. indelių maistui¹³. Tačiau Danijos parlamentas pritarė vyriausybės siūlymui, kuriuo buvo nustatyti tik būtiniausi ES teisės aktuose įtvirtinti reikalavimai dėl vienkartinių plastikinių gaminių naudojimo mažinimo. Taip pat numatyta galimybė remti pakartotinai užpildomų indų, kaip alternatyvos vienkartiniam plastikui, iniciatyvas bei planuojama atskirais aplinkos ministro įsakymais išplėsti gamintojo atsakomybės sistemą, skatinant tvaresnių produktų gamybą¹⁴.

Šiuo metu Danijoje galioja savanoriški susitarimai dėl vienkartinių plastikinių gaminių mažinimo. Vyriausybė derėjosi su Danijos restoranų, viešbučių ir turizmo pramonės prekybos asociacija ir darbdavių organizacija (HORESTA), kad viešbučių ir restoranų sektoriuje būtų 50 proc. sumažintas maistui ir gėrimams išsinešti skirtų pakuočių kiekis (savanoriškas susitarimas).

Taip pat Danija įsipareigojo iki 2026 m. patvirtinti nacionalinius vienkartinių plastikinių gaminių, įskaitant maisto ir gėrimų pakuotes, mažinimo ir pakartotinio naudojimo tikslus, jei ES nenustatys bendrai visoms valstybėms narėms¹⁵.

¹⁰ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022).*

¹¹ *Cup recycling collection expanding in Netherlands, Belgium:* <https://www.recyclingtoday.com/article/simply-cups-expands-recycling-netherlands-belgium/>

¹² *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022).*

¹³ *Refillable systems could prevent 390,000 coffee cups from entering the sea in Denmark every year:* <https://europe.oceana.org/press-releases/refillable-systems-could-prevent-390000-coffee-cups-entering-sea-denmark/>

¹⁴ *Danish Parliament fails to set ambitious measures to curb Single-Use Plastics:* <https://europe.oceana.org/press-releases/danish-parliament-fails-set-ambitious-measures-curb-single-use-plastics/>

¹⁵ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022).*

Estija

Estijoje kasdien išmetama vidutiniškai 200 tūkst. vienkartinųjų puodelių, vienas restoranas per savaitę vidutiniškai pateikia vartotojams daugiau nei 1 tūkst. vienkartinųjų maisto indelių¹⁶.

Pagal parengtą įstatymo projektą siūloma, kad prekybos vietose pirkėjams nebūtų nemokamai teikiami vienkartiniai gėrimų puodeliai ir maisto indeliai. Numatoma, kad kaina už vienkartinio naudojimo pakuotę turėtų būti ne mažesnė nei 0,50 EUR, o įstaigos turės informuoti vartotojus, kokiomis sąlygomis priima daugkartinio naudojimo maisto ir gėrimų pakuotes.

Estija yra parengusi nemažai plataus masto priemonių, kurios užtikrins, kad iki 2025 m. pabaigos restoranuose ir kavinėse vienkartinės maisto ir gėrimų pakuotes visiškai pakeis daugkartinio naudojimo pakuotės¹⁷.

Ispanija

Ispanijoje kasmet sunaudojama apie 1,5 mlrd. vienkartinųjų kavos puodelių. Pagal šiuos skaičius šaliai tenka 10 proc. visų ES susidarantių vienkartinųjų plastikinių atliekų, ji yra viena iš keturių didžiausių plastiko teršėjų ES¹⁸.

Pagal naują Atliekų įstatymą¹⁹ nuo 2023 m. sausio 1 d. vienkartiniai gėrimų puodeliai ir maisto indeliai vartotojams nebus teikiami nemokamai: už juos pardavėjas privalės imti mokestį, kuris bus nurodomas ant mokėjimo kvito.

Pažymėtina, kad kai kurie Ispanijos regionai jau nuo 2021 m. turi didelių užmojų, siekiant mažinti vienkartinio plastiko naudojimą. Pavyzdžiui, Balearų salose uždrausti vienkartiniai plastikiniai maisto padėklai, lazdelės ir kitos vienkartinės maisto pakuotės, Kanarų salose draudžiama naudoti vienkartinius plastikinius vandens buteliukus viešuose renginiuose ir viešojo administravimo įstaigose bei institucijoje, Katalonija planuoja nuo 2024 m. uždrausti vienkartinės plastikines maisto pakuotes²⁰.

Italija

Skaičiuojama, kad Italijoje per metus vidutiniškai gali būti išmetama apie 3 mlrd. vienkartinųjų kavos puodelių²¹. Šalyje jau kurį laiką diskutuojama apie nacionalinį „plastiko mokestį“ pakuotėms (dėl Covid-19 pandemijos planai buvo nukelti į 2023 m.).

Tokia diskusija yra teigiamas ženklas ir rodo, kad šalis siekia visapusiškai mažinti vienkartinųjų plastikinių gaminių naudojimą. Pažymėtina, kad šalies prekybos centrai nuo 2019 m. privalo įrengti zonas be plastiko, kurios tiesiogiai susijusios su pakartotinio naudojimo alternatyvų skatinimu ir vienkartinųjų pakuočių mažinimu²².

¹⁶ Shopping center Ülemiste joins cafés in the fight against single-use packaging:

<https://www.linstowbaltic.lv/en/news/ulemiste-joins-cafes-in-the-fight-against-single-use-packaging/>

¹⁷ Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022):

<https://rethinkplasticalliance.eu/wp-content/uploads/2022/09/SUP-Implementatation-Assessment-Report.pdf>

¹⁸ New waste law must end Spanish 'more trash, more cash' waste system: <https://innovationorigins.com/en/new-waste-law-must-end-spanish-more-trash-more-cash-waste-system/>

¹⁹ Ley 7/2022, de 8 de abril, de residuos y suelos contaminados para una economía circular:

<https://www.boe.es/eli/es/l/2022/04/08/7>

²⁰ Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022).

²¹ From an Italian start-up the reusable cup of coffee to reduce plastic:

<https://www.smartgreenpost.com/2020/11/25/from-an-italian-start-up-the-reusable-cup-of-coffee-to-reduce-plastic/>

²² Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022).

Kipras

Kipro nacionalinėje teisėje numatytos priemonės, skirtos iki 2026 m. sumažinti plastikinių puodelių ir indų maistui naudojimą. Visų pirma, siekiama užtikrinti, kad iš vartotojų būtų imamas mokestis už vienkartinius gėrimų puodelius ir maisto indus.

Vienkartinių gėrimų puodelių ir indų maistui naudojimo ribojimą reglamentuojančiame įstatyme (nepateikta išsami informacija) taip pat numatytos priemonės, užtikrinančios, kad vartotojai turėtų galimybę rinktis alternatyvą vienkartinėms gėrimų ir maisto pakuotėms. Konkrečius nacionalinius tikslus vyriausybė planuoja nustatyti iki 2022 m. pabaigos²³.

Latvija

Latvijoje nuo 2021 m. liepos taikomos priemonės, skirtos mažinti vienkartinių plastikinių gaminių naudojimą. Tai reglamentuoja Įstatymas dėl gaminių, kurių sudėtyje yra plastiko, naudojimo mažinimo²⁴.

Vienkartiniai gaminiai, kurių sudėtyje yra plastiko ir kuriems taikomi naudojimo mažinimo reikalavimai, yra šie:

- puodeliai gėrimams ir jų dangteliai;
- maisto produktų pakuotės, įskaitant maisto produktų pakuotes, naudojamas greitam maistui ar kitiems iš karto vartoti paruoštiems patiekalams (indeliai su dangteliu ar be dangtelio), jei maistas:
 - a) yra skirtas nedelsiant suvartoti vietoje arba išsinešti;
 - b) paprastai vartojamas iš indo;
 - c) yra paruoštas vartoti be jokio papildomo paruošimo (virimo, kaitinimo ir pan.).

Pardavėjas privalo:

- siūlyti arba parduoti vartotojui daugkartinio naudojimo gaminius, kurių sudėtyje yra plastiko arba gaminius be plastiko, kaip alternatyvą nurodytiems vienkartinėms plastikiniams gaminiams;
- informuoti vartotojus apie galimybę naudoti savo atsineštus puodelius gėrimams ar maisto pakuotes, kaip alternatyvą nurodytiems vienkartinėms plastikiniams gaminiams;
- neteikti nemokamai vartotojams nurodytų vienkartinių plastikinių gaminių.

Pažymėtina, kad numatyti reikalavimai dėl vienkartinių plastikinių gaminių naudojimo mažinimo netaikomi maisto produktų pakuotėms, lėkštėms, pakuotėms, į kurias individualiam vartojimui skirtas maistas supakuotas gamybos linijoje, o po to gabenamas į prekybos vietą, esančią ne gamintojo gamybos vietoje ar sandėlyje²⁵.

Lenkija

Lenkijoje buvo siūlomas mokestis už vienkartinius puodelius, tačiau išbrauktas iš pasiūlymo po konsultacijų su pramonės atstovais ir platintojais.

Kol kas nėra skelbiama apie jokią alternatyvų pasiūlymą²⁶.

²³ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022)*.

²⁴ *Law on the Reduction of Consumption of Products Containing Plastic*: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/323733-law-on-the-reduction-of-consumption-of-products-containing-plastic>

²⁵ *Ten pat*.

²⁶ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022)*.

Liuksemburgas

Liuksemburge 2023 m. sausio 1 d. įsigalioja du papildomi draudimai²⁷, susiję su Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvos 4 straipsnyje nurodytų vienkartinių plastikinių gaminių, tarp jų ir maisto bei gėrimų pakuočių, mažinimu:

- šviežius vaisius ir daržoves, jeigu jų kiekis yra mažesnis nei 1,5 kg, bus draudžiama pakuoti į vienkartinę plastikinę pakuotę;
- viešuose renginiuose bus draudžiama naudoti vienkartinius plastikinius mini puodelius, padėklus ir kitus indus maistui.

Liuksemburgas taip pat turi išsamią vienkartinių plastikinių gaminių mažinimo strategiją, kuri yra nacionalinio nulinio atliekų plano dalis (apima ir anksčiau paminėtus draudimus bei kitas priemones). Iki 2023 m. sausio 1 d. turi būti įgyvendinta:

- restoranai maistą ir gėrimus, vartojamus vietoje (patalpoje), turi patiekti daugkartiniuose puodeliuose, stiklinėse, lėkštėse, kituose induose ir su daugkartinio naudojimo stalo įrankiais;
- viešojo administravimo institucijos užtikrina, kad jų administruojamoje teritorijoje vykstančiuose viešuose renginiuose būtų galima pakartotinai naudoti maisto ir gėrimų pakuotes bei stalo įrankius. Šis reikalavimas taikomas visiems vienkartiniams gaminiams, ne tik plastikiniams;
- restoranai ir kavinės turi pasiūlyti vartotojams galimybę maistą ir gėrimus, skirtus išsinešti, įsigyti daugkartinėse pakuotėse.

Nuo 2025 m. sausio 1 d. įsigalios dar daugiau reikalavimų, siekiant mažinti vienkartinių plastikinių gaminių naudojimą:

- indai, padėklai, lėkštės ir stalo įrankiai, naudojami ruošiant maistą išsinešti arba pristatyti, turi būti pakartotinai naudojami;
- gėrimų, maisto pakuotės (tara) ir maišeliai negali būti nemokamai suteikiami prekių ar gaminių pardavimo vietoje²⁸.

Nyderlandai

Skaičiuojama, kad Nyderlanduose kasmet sunaudojama apie 3 mlrd. vienkartinių puodelių²⁹. Siekiant sumažinti jų naudojimą, o kartu ir užtikrinti Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvų nuostatų įgyvendinimą, šalyje įvedamos naujos taisyklės dėl vienkartinių plastikinių puodelių ir maisto pakuočių naudojimo.

Gaminiai, kuriems taikomos šios taisyklės:

- plastikiniai puodeliai: taisyklės taikomos visiems vienkartiniams plastikiniams puodeliams. Tai taip pat apima puodelius, kurie tik iš dalies sudaryti iš plastiko. Pavyzdžiui, popieriniai kavos puodeliai su plastikine danga;
- maisto pakuotė: tai pakuotė, iš kurios maistą galima valgyti tiesiogiai, be tolesnio paruošimo. Pakuotė visiškai arba iš dalies sudaryta iš plastiko ir skirta naudoti tik vieną kartą. Pavyzdžiui, plastikinis indas su gruzdintomis bulvytėmis arba salotos. Arba maži indai su porcijomis, pavyzdžiui, riešutais, daržovėmis ir pieno produktais.

Maitinimo įmonės, restoranai, kioskai, veikiantys festivalių metu, ar kitos prekybos vietos, pavyzdžiui, parduotuvė su kavos kampeliu, privalo laikytis naujų vienkartinių plastikinių puodelių ir maisto pakuočių taisyklių:

- nuo 2023 m. liepos 1 d.: atsiimant ar pristatanti maistą, gėrimus klientai turi mokėti už vienkartinius plastikinius puodelius ir maisto pakuotes. Be kita ko, jiems turi būti pasiūlyta daugkartinio naudojimo alternatyva;

²⁷ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022):*

<https://rethinkplasticalliance.eu/wp-content/uploads/2022/09/SUP-Implementatation-Assessment-Report.pdf>

²⁸ *Ten pat.*

²⁹ *Cup recycling collection expanding in Netherlands, Belgium:* <https://www.recyclingtoday.com/article/simply-cups-expands-recycling-netherlands-belgium/>

- nuo 2024 m. sausio 1 d.: jei klientai valgo ar geria restorano, kavinės, kitos maitinimo įstaigos patalpose, negalima naudoti vienkartinį plastikinių puodelių ir maisto pakuočių.

Rekomenduojamas mokestis už vienkartinę pakuotę: vienkartinis puodelis – 0,25 EUR, vienkartinė maisto pakuotė (gali būti kelios) – 0,50 EUR, sufasuoti vaisiai, riešutai ir kt. – 0,05 EUR.

Pažymėtina, kad pardavėjas turi informuoti klientus, kad jie gali atsinešti savo puodelį ar maisto indą. Arba pasiūlyti alternatyvą, kurią galima gražinti.

Taisyklėse numatytos ir jų taikymo išimtys: netaikoma gaminiams, kuriuos galima perdirbti, tačiau prekybininkas turi registruotis atsakingoje institucijoje, įsipareigoja pats surinkti medžiagas ir pateikti jas perdirbimui, o mažiausia procentinė dalis, kurią privaloma surinkti, kasmet didėja (nuo 75 proc. iki 90 proc.); vienkartinius plastikinius indus kol kas leidžiama naudoti sveikatos priežiūros įstaigoms ir uždaroms įstaigoms. Pažymėtina, kad savivaldybės savo administruojamoje teritorijoje gali nustatyti griežtesnes taisykles konkrečioms vietoms ar renginiams³⁰.

Portugalija

Portugalijoje nuo 2022 m. liepos įvestas 0,30 EUR mokestis visoms vienkartinėms plastikinėms pakuotėms, skirtoms išsinešti maistą ir gėrimus. Atskiros savivaldybės taip pat gali įvesti vietinius draudimus, įskaitant dėl atliekų ir jų tvarkymo. Pavyzdžiui, Lisabonoje nuo 2020 m. kavinėms ir restoranams uždrausta naudoti vienkartinius plastikinius puodelius, kaip tarą gėrimams. Vietinių draudimų vykdymą sunku vertinti, tačiau, neabejojama, kad jie atlieka svarbų vaidmenį, didinant vartotojų sąmoningumą.

Nuo 2023 m. liepos 1 d. šviežius vaisius ir daržoves (tam tikrą kiekį) bus draudžiama pakuoti į vienkartinę plastikines pakuotes, išskyrus numatytas išimtis tam tikriems vaisiams ir daržovėms, kuriems šis draudimas bus taikomas nuo 2026 m.³¹

Prancūzija

Skaičiuojama, kad Prancūzijoje per metus gali būti sunaudojama apie 2,1 mlrd. vienkartinį kavos puodelių (2015 m. duomenys)³².

Šalis, įgyvendindama nacionalinę programą, nustatė visą priemonių rinkinį – žiedinės ekonomikos strategiją, skirtą mažinti vienkartinio plastiko naudojimą, skatinti pakartotinį naudojimą ir pakuočių perdirbimą, nustatant penkerių metų tikslus (2021–2025 m.). Buvo imtasi konkrečių priemonių, susijusių su maisto paslaugomis, taip pat vienkartinį plastikinių gaminių naudojimui viešojo administravimo sektoriuje ir renginiuose. Iki 2023 m. taikomas netiesioginis draudimas naudoti vienkartinę maisto pakuotes valgant kavinės, restorano, kitos maitinimo įstaigos patalpose, o nuo 2023 m. restoranuose, kavinėse, greitojo maisto įstaigose turės būti naudojamos daugkartinės gėrimų ir maisto pakuotės.

Nuo 2023 m. liepos 1 d. taip pat bus draudžiama šviežius vaisius ir daržoves (tam tikrą kiekį) pakuoti į vienkartinę plastikines pakuotes, išskyrus numatytas išimtis tam tikriems vaisiams ir daržovėms, kuriems šis draudimas bus taikomas nuo 2026 m.

Planuojama, kad iki 2025 m. bus atsisakyta plastikinės taros, skirtos maistui gaminti, pašildyti ir pateikti mokyklų maitinimo įstaigose, pediatrijos, akušerijos ir gimdymo skyriuose. Apskritai, Prancūzijoje numatoma iki 2040 m. atsisakyti visų vienkartinį pakuočių³³.

³⁰ *New rules for disposable plastic cups and containers*: <https://business.gov.nl/running-your-business/products-and-services/product-safety-and-packaging/new-rules-for-disposable-plastic-cups-and-containers/>

³¹ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022)*.

³² *Estimated annual consumption of single-use coffee cups in Europe (EU-28) in 2015, by country*: <https://www.statista.com/statistics/988854/consumption-of-coffee-cups-by-country-in-europe/>

³³ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022)*.

Suomija

Suomija vienkartinių plastikinių gaminių naudojimą planuoja sumažinti tik savanoriškais susitarimais, nors atskiruose miestuose, pavyzdžiui, Helsinkyje, svarstoma įvesti puodelių gražinimo užstato sistemą.

Suomijos valdžios institucijos plastikinių gaminių naudojimą ketina sumažinti pasitelkdamos du mechanizmus: Žaliąjį susitarimą (savanoriškas) ir valstybinį atliekų tvarkymo planą. Savanoriškas Žalioji susitarimas apima:

- vienkartinio plastiko (porcijų pakuočių) pakeitimą daugkartinio naudojimo arba rinktis vienkartinę pakuotę be plastiko, surenkant atskirą mokestį iš vartotojų už jų naudojimą;
- maistui ir gėrimams naudoti vienkartinę pakuotę, kuriose yra mažai plastiko;
- kurti naujas inovatyvias pakuotes maistui ir gėrimams;
- šviesti įmonių darbuotojus ir vartotojus apie vienkartinio plastiko neigiamą poveikį aplinkai;
- nustatyti ambicingus kiekybinius tikslus 2024–2026 m., kad būtų reikšmingai sumažintas šių pakuočių naudojimas, palyginus su 2022 m.

Pažymėtina, kad iki 2022 m. liepos Žalioji susitarimas buvo deklaratyvus, t. y. nebuvo priimtas. Planuojama, kad konkretūs kiekybiniai tikslai bus nustatyti 2023 m., o susitarimai turėtų įsigaliooti nuo 2024 m. iki 2026 m. Visgi, atkreiptinas dėmesys, kad šios iniciatyvos yra savanoriško pobūdžio, todėl jų įgyvendinimas, tęstinumas nėra užtikrintas, kaip ir ilgalaikių tikslų dėl vienkartinių plastikinių gaminių naudojimo mažinimo pasiekimas³⁴.

Švedija

Švedijoje per metus sunaudojama beveik 2 mlrd. vienkartinių pakuočių maistui išsinešti. Nuo 2024 m. sausio visi mažmenininkai ir įmonės, parduodančios maistą ir gėrimus išsinešti, privalės savo klientams teikti daugkartinio naudojimo puodelius ir dėžutes. Geteborgo miestas patvirtintai naujai tvarkai pradėjo ruošti anksčiau ir numatytas priemones įgyvendina nuo 2022 m.³⁵

Pažymėtina, kad Švedija nuo 2022 m. yra uždraudusi naudoti puodelius, plastikinius dangtelius ir kitą gėrimų tarą, kurioje yra daugiau kaip 15 proc. plastiko. Buvo diskutuojama apie draudimus ir kitiems plastikiniams gaminiams, kurių sunaudojimą siekiama mažinti, tačiau jie iki šiol nepriimti (2022 m. liepos duomenys)³⁶.

Vokietija

Skaiciuojama, kad Vokietijoje per metus sunaudojama apie 2,8 mlrd. vienkartinių kavos puodelių (2015 m. duomenys)³⁷.

Nuo 2023 m. restoranai, užkandinės ir kavinės, parduodančios maistą ir gėrimus išsinešti, privalės savo produktus siūlyti ir daugkartinėse pakuotėse. Daugkartinio naudojimo alternatyva neturi būti brangesnė nei vienkartinėje pakuotėje supakuotas produktas, o daugkartinio naudojimo puodeliai turi būti prieinami visų dydžių gėrimams išsinešti. Išimtis taikoma įmonėms, kuriose iš viso dirba ne daugiau kaip penki darbuotojai ir kurių prekybos plotas neviršija 80 kvadratinių metrų (pavyzdžiui,

³⁴ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022):*

<https://rethinkplasticalliance.eu/wp-content/uploads/2022/09/SUP-Implementation-Assessment-Report.pdf>

³⁵ *Gothenburg first in Sweden to introduce reusable containers in local catering sector:*

<https://www.themayor.eu/en/a/view/gothenburg-first-in-sweden-to-introduce-reusable-containers-in-local-catering-sector-10276>

³⁶ *Single Use Plastics Directive Implementation Assessment Report (September 2022).*

³⁷ *Estimated annual consumption of single-use coffee cups in Europe (EU-28) in 2015, by country:*

<https://www.statista.com/statistics/988854/consumption-of-coffee-cups-by-country-in-europe/>

nedidelėms užkandinėms, naktinėms parduotuvėms ir kioskams). Tačiau net ir jos privalo suteikti galimybę klientams pripildyti daugkartinio naudojimo tarą³⁸.

Pažymėtina, kad Vokietijoje numatoma vienkartinį plastikinių gaminių, pavyzdžiui, gėrimų puodelių ar maisto indelių, gamintojus įpareigoti prisidėti prie jų gaminių, rastų Vokietijos viešosiose erdvėse, šalinimo per valstybinius valymo fondus, į kuriuos mokėtų tokių gaminių platintojai. Šalies Federalinė aplinkos ministerija tai numatantį įstatymo projektą ketina baigti derinti ir priimti iki 2023 m. sausio 5 d. Nors ši priemonė nėra tiesiogiai susijusi su priemonių, skirtų mažinti vienkartinį plastikinių gaminių naudojimą (Vienkartinio plastiko mažinimo direktyvos 4 straipsnis), tačiau kitas tos pačios direktyvos straipsnis numato, kad šių gaminių platintojai, vykdydami išplėstinę gamintojo atsakomybę, privalo padengti tam tikras išlaidas, susijusias su atliekų, susidaranciu dėl jų gaminių naudojimo viešosiose erdvėse, surinkimu ir šalinimu.

Kol kas neaišku, kaip tiksliai šios išlaidos bus perkeltos gamintojams, tačiau nuo 2023 m. gamintojai kartą per metus turės pranešti Federalinei aplinkos apsaugos agentūrai apie rinkai pateiktų vienkartinį plastikinių prekių rūšį ir kiekį. Ši institucija taip pat yra atsakinga už šiukšlių fondo administravimą³⁹.

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus

Vyriausioji specialistė

Aistė Griškonytė

Tel. (8 5) 239 6182, el. p. aiste.griskonyte@lrs.lt

*Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą.
Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.
© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2022*

³⁸ *Plastics and packaging laws in Germany:* <https://cms.law/en/int/expert-guides/plastics-and-packaging-laws/germany>

³⁹ *Plastic packaging Germany:* https://www.plasteurope.com/news/PLASTIC_PACKAGING_GERMANY_t249985/